

Driepas

Historische Kring Duiven - Groessen - Loo

Jaargang 21 - nr. 3, november 2004

COLOFON

DRIEPAS

verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo
verschijnt drie à vier maal per jaar. Losse nummers € 2,50.

Redactie:
W.F.W.M. van Heugten
Th.M.J. Jonker
M.M. Rebholz

e-mailadressen:
Th.M.J.jonker@hkcnet.nl
Wim.vanheugten@wur.nl

Bestuur Historische Kring
F.H. Fittema, voorzitter (Duiven)
C.G.R. Heebing, penningmeester (Duiven)
Th.J. van Vilsteren, secretaris (Duiven)
Th. Leicher, lid (Duiven)
A.W.S.C. Kersten, lid (Duiven)

Secretariaat: postbus 212, 6920 AE DUIVEN

Rabobank Duiven, rek.nr. 31.54.07.484

Postbank, rek.nr. 49.23.697

t.o.v. penningmeester Historische Kring, Duiven.

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost € 12,- per jaar;

het partner- of gezinslidmaatschap € 4,80 per jaar;

Een abonnement op alleen DRIEPAS kost € 6,- per jaar.

Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven en Zevenaar betalen

€ 3,40 extra als bijdrage in de verzend- en portokosten.

Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor

1 december van het lopende jaar.

Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming
vooraf en zonder bronvermelding.

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters.

In godsdienstige zin symboliseert het de Drie-eenheid, hier in profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

INHOUD

HET EIJLAND CANDIA	46
Th.M.J. Jonker	
MONUMENT BIJ HET LOOVEER	67
Redactie	
UIT HET AARDRIJKSKUNDIGE WOORDENBOEK DER NEDERLANDEN	68
VERENIGINGSNIEUWS	69

Het laatste nummer van dit jaar is vrijwel geheel gewijd aan de bijna 380-jarige geschiedenis van het voormalige eiland Candia bij 't Loos. Misschien komt er nog een vervolg met persoonlijke herinneringen, nu is er geen ruimte meer voor.

Wij wensen u veel leesplezier.

Graag maken wij u attent op onze najaarsexcursie gevolgd door het moes-aete op 11 december a.s. (zie pag. 70)

Redactie

HET EIJLAND CANDIA

Al vele, vele jaren is Candia de naam van een stuk grond langs de dijk in de buurt van 't Loo. Een naam die verbonden is met een gemaal, met een boerderij, met een straat. Een naam die men terloops kan tegen gekomen in enkele publicaties, maar die nog niet eerder onderwerp van afzonderlijk onderzoek is geweest.

Het navolgende geeft een beeld van Candia vanaf het ontstaan in 1612 tot bedene: een eiland in de (Oude) Rijn dat werd begaan en bevaren, verpacht en in cultuur gebracht, bewoond en verlaten, afgeticbeeld en ontzand, gedempt en doorboord.

Het begin, de eerste helft 17de eeuw

Volgens de archiefstukken is Candia in 1612 ontstaan als zgn. *middelzand in den destijds uiterst traag stromende Rijnstroom*⁽¹⁾. Voor de verklaring van de term middelzand is het nodig eerst uit te leggen welke begrippen een rol spelen als in of langs een rivierbedding land is ontstaan. Men spreekt van *aanwas* als het in de bedding ontstane land grenst aan iemands grondgebied of daarvan slechts is gescheiden door een doorwaadbare strang. Men noemt het *opwas* als het water rondom het gevormde land ondoorwaadbaar is.

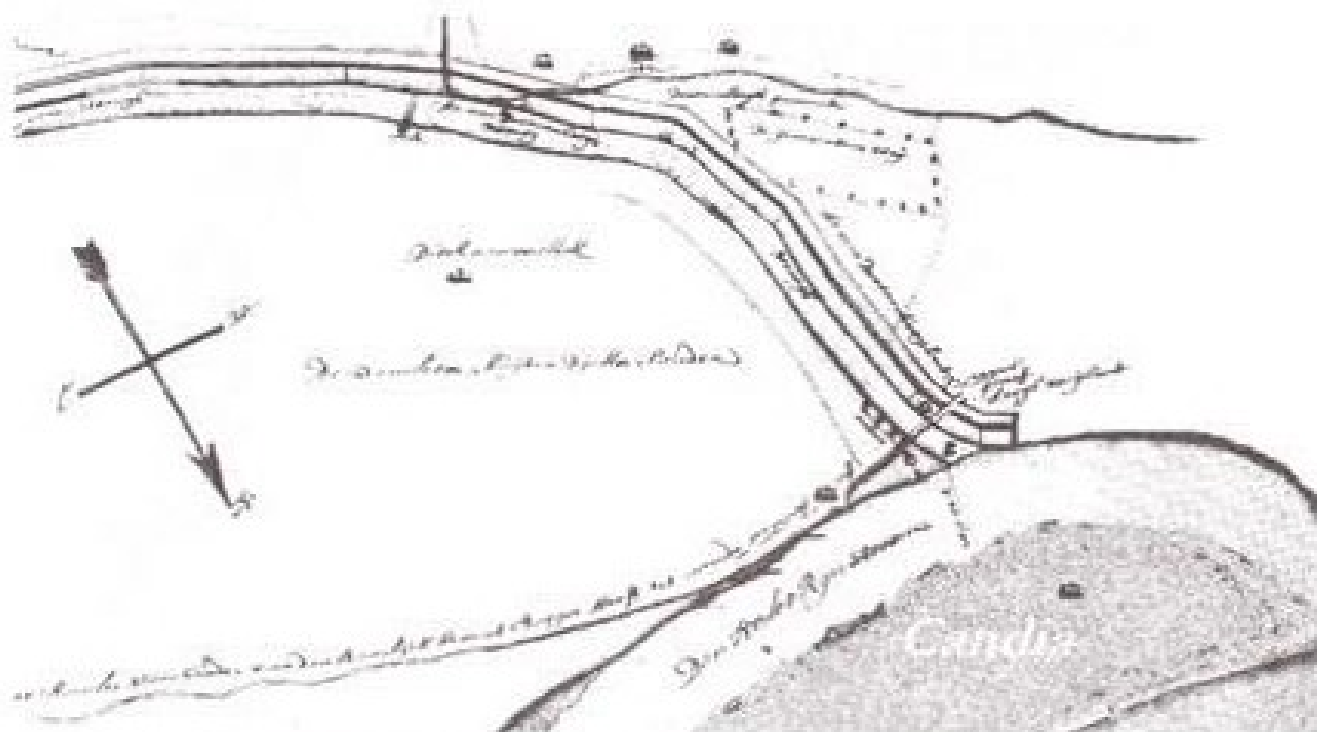
Is er sprake van *aanwas* dan is de bepaling van de eigendomsrechten vrij eenvoudig, de aangewassen grond behoort toe aan de eigenaar van het aangrenzende land.

Afb. 1 In een Gelders document over waterrecht (1767) komen termen als middelzand, kille en strang over.

Is het echter *opwas* dan heeft alleen de overheid het recht de opgewassen grond volgens een bepaalde procedure (begaan en bevaren) in bezit te nemen. Zo'n door opwas gevormd stuk grond, een zandbank feitelijk, wordt eiland of middelzand genoemd (afb. 1). Inzake het eigendomsrecht van Candia, dat aanvankelijk de naam *Peppelgraafswoord*²⁾ draagt, doet zich de moeilijkheid voor dat twee overheden menen het recht van begaan en bevaren te mogen uitoefenen: de Kleefse en de Gelderse. De beide hertogdommen worden het niet met elkaar eens en jarenlang blijft het eiland ongebruikt liggen. Het is letterlijk *nullius territorii* of niemandsland. Dat duurt tot 1648 als twee handige Arnhemse heren de impasse weten te doorbreken. Diederik van den Sande, burgemeester van Arnhem en auditeur van de Gelderse Rekenkamer, en Willem Menthen, secretaris van dezelfde Rekenkamer, vragen in dat jaar met succes aan beide overheden de erfpacht *over het in den jaere 1600 twaalf ontstane seeker middelsand in den Rhijnstroom boven de stadt Uujsen en tegenover het dorp Angeren in de Overbetuwe (...) waer tot hier toe door de beijden Hertogdommen Cleve en Geldre sodanige misverstanden waeren gereesen, dat gemelde middelsand den geheelen tijd woest en sonder eenigen voordeel was blijven liggen (...)*³⁾.

De *Erfpachtbrief van het Hartogdom Gelre* is van 20 juni 1648. De Kleefse *Erfpacht* van 20 *Rijksdaalders* wordt verleend op 6 juli 1648, jaarlijks te betalen op St. Peter⁴⁾ aan *onsen Lijmerschen Rentmeesterije*. Kort nadien (11 augustus 1648) wordt overeengekomen dat tegen betaling van 300 rijksdaalders ineens de jaarlijkse pacht 4 rijksdaalders bedraagt.

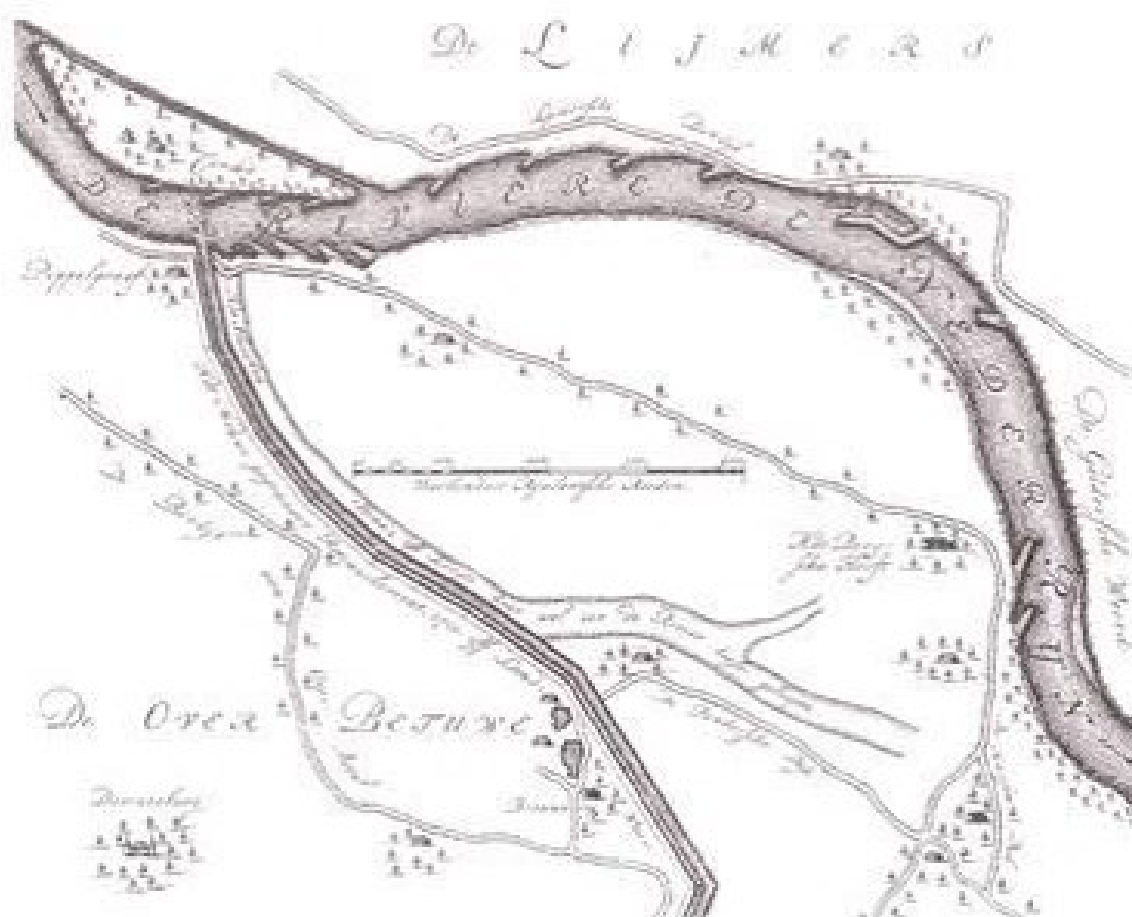
Afb. 2 "Het retrenchement tot Pannerden... tot aan den Neder Rijn bij de Peppelgraaf..." (1702).

Ligging

In het jaar van ontstaan van de *Peppelgraafsvaerd* bestaat het *Pannerdensch Kanaal* nog niet. Iedereen die bekend is met de huidige situatie, kan zich moeilijk voorstellen hoe destijds het eiland gelegen was. Op een (bewerkt) fragment van een kaart uit 1702⁽⁵⁾ - men is net begonnen met de aanleg van een *retranchement* dat later het Pannerdensch Kanaal zal worden - is Candia een bewoond eiland in de bocht van *Den breder Rijnstroom*, tegenover de Peppelgraaf (afb. 2).

Ook een kaart van ca. 1710⁽⁶⁾, gemaakt kort na de voltooiing van het kanaal (1701-1709), waarop het kanaal anders dan tegenwoordig nog nauwelijks op een rivier lijkt, geeft in de linker bovenhoek een duidelijk beeld van het eiland Candia in de Neder-Rijn (afb. 3). De naam Oude Rijn is nog niet in gebruik.

Het eiland heeft min of meer een driehoekige vorm, met ten noordoosten ervan een smal water, dat op latere kaarten soms met de naam *Rbijn-kanaal*, meestal met *kanaal* wordt aangeduid. Aan de andere zijde is het water nog "rivierbreed"; als het later versmald is (maar nog altijd breder dan het *kanaal*) krijgt het de naam

Afb. 3 De "Nieuweyxc gegraavene doorvaart bij Panderen" (1710).

(de) *keel*. Dat is vermoedelijk afkomstig van *keil* of *kille*, een woord dat ook te zien is op afb. 1 (denk ook aan Dordtse Kil, Sluiskil). Een *keil* is, in de waterstaatkundige terminologie, een veelal diepe, maar smalle geul, maar het wordt ook wel gebruikt als equivalent voor rivierbedding.

Afb. 4 Detail van een kaart (± 1860).

(de) *keel* genoemd wordt en de smalste behoorlijk aan het verlanden is.

Hoe anders is de situatie omstreeks 1860. Het Pannerdensch Kanaal is inmiddels "rivierbreed" geworden (afb. 4), de naam Oude Rijn is ingeburgerd, Candia wordt nu begrensd door twee smalle stromen, geulen eigenlijk, waarvan de breedste dus

De naam

Zoals gemeld draagt het ontstane eiland aanvankelijk de naam *Peppelgraafswoord*. Het is niet duidelijk wanneer de naam Candia is ontstaan. Aangenomen wordt dat de naamsverandering omstreeks 1675 heeft plaatsgevonden. Voor een verklaring moeten we terug in de geschiedenis. In de nasleep van de vierde kruistocht (1202-1204) verwerft de machtige handelsstad Venetië in 1204 het eiland Kreta. Pas in 1212 gelukt het de Venetianen de opstandige bevolking van het eiland onder controle te krijgen. Zij vestigen hun hoofdstad in het door de Saracenen in 825 gestichte *Kbandak* of *Candia*, hetgeen de naam wordt voor het gehele eiland. Candia is dus de Italiaans-Venetiaanse naam voor Kreta.

In 1669 veroveren de Turken het eiland, na een langdurige belegering (24 jaar) van de hoofdstad, die het Westen met grote spanning heeft gevolgd. Deze Turkse overwinning maakt niet alleen in het Middellandse zeegebied maar ook ver daar buiten een zeer grote indruk. Deze gebeurtenis zou de aanleiding zijn geweest het pas bewoonde eilandje in de Rijn om te dopen tot *Candia*. De schrijfwijze *Kandia* komt later in gebruik. De hiervoor gegeven naamsverklaring blijkt algemeen geaccepteerd te zijn; het boek *Des Landmeters trots*⁽⁷⁾ maakt er melding van en ook het *Waterschap Rijn en IJssel* heeft die gebruikt, zoals we verderop zullen zien.

Het is niet bekend wie op het idee is gekomen een klein en onaanzienlijk eilandje in de Rijn, dat niets met de strijd tussen Turken en Venetianen of de Middellandse Zee te maken heeft, te sieren met de naam van een veel groter, eeuwenoud en legendarisch eiland⁽⁸⁾. Er zijn overigens in Nederland nog vijf plaatsen of gebouwen die de naam Candia dragen of hebben gedragen⁽⁹⁾.

Tot ± 1776 is weinig bekend over Candia. Waarschijnlijk hebben de Arnhemse heren het eiland in cultuur laten brengen en zo snel mogelijk verpacht, want tegenover hun investeringen en de jaarlijkse uitgaven aan erfpachtgelden zullen zij ongetwijfeld graag inkomsten zien. Maar wie de pachters zijn geweest, is onbekend.

Op de kaart van 1702 en die van 1710 ontwaren we met enige moeite een boerderij en een schuur. In 1734⁽¹⁰⁾ wordt het eiland *omschreven als het goed genoemd Candia in zijne bekende limieten gelegen bij de Peppelgraaf aan den Rijn tegenover het Canaal van Pansterdam, met alle zijne toebehooren, op- en deputiën van dien, geene uijtgesondert, alsmede het bouwland in de Lijmers gelegen en bij het goed Candia gebruikt wordende, ...*

In 1769⁽¹¹⁾ *als het (...) Eijland Candia, zijn zeker goed en middelwaert, tegens de Peppelgraaf gelegen, bestaende uit huys, boff, schuur, wijlanden en rijswaarden, met de daertoe geborige visscherijen in den Rijn boven Huijssen, tegenover het Canaal van Pansterdam, tusschen het Ampt Overbetuwe en het Ampt Lijmers, in zijne bekende bepalingen, nevens twee wijtjes over het canaal, aen den Lijmerschen bandijk gelegen, met de bepotinge van willige boomen, het eene hercomende van de Heer van Boedelswijn, en het andere van den Lijmerschen Dijkstoel, tegens het onderhoud van zekere crib daarboven gelegen en dan nog twee stukken bouwland in het Hoesselsche Veld, genaamt De Schouwenburg ...*

Merk op dat de smalle strang tussen Candia en de gronden van de Loowaard, eigendom van de Heer Von Bodelschwing, met de naam *canaal aen den Lijmerschen bandijk* wordt aangeduid. De naam De Schouwenburg kennen we heden ten dage nog als *de Schrouwenburg*, een naam op een boerderij langs de Lijkweg, maar met het adres Schrouwenburg 1 (afb.5). Het Hoesselsche Veld is de oude naam voor de Husselarij.

Afd. 5 De naam Sch(r)ouwenburg wordt nog steeds gebruikt.

Willige boomen zijn natuurlijk wilgenbomen.

De familie Menthen slaagt er in de loop van de 17de eeuw in de rechten van de familie Van de Sande én de Kleefse erfpacht af te kopen, zodat alleen aan de

Gelderse Rekenkamer erfpacht betaald moet worden. Nog in 1735 blijkt de familie grond in De Schouwenburg in bezit te hebben. Volgens de *Ambtsatlas van het Ambt Liemers*⁽¹²⁾ behoort het perceel 73, folio 34, genaamd *Schauenburg*, toe aan *br. Auditeur Ment*, met wie ongetwijfeld Menthen wordt bedoeld. Daaruit mag op zich niet de conclusie getrokken worden dat ook Candia nog steeds in het bezit van de familie is. Aangezien het eiland noch Gelders noch Kleefs is, komt het niet voor in de Kleefse Ambtsatlas. Een andere bron geeft echter uitsluitel. Het (hiervoor geciteerde) document uit 1734 is een *zgn. Erfff Maagescheidt tusschen de kinderen en erfgenaemen van wijlen de Heer Adriaan Menthen, Borgemeester der Stadt Arnhem ende Vrouwe Geertruid van Molenschot in haer leven egtelieden*. Daarin wordt Candia genoemd.

Vermoedelijk hebben de erfgenamen nadien het eiland verkocht. Wanneer en aan wie is niet bekend. Hoe dan ook, in 1776 verkoopt Carolina Albertina, gravin van Bylandt, echtgenote van G.W. baron Van Balveren, *een middelwaard langs den Peppelgraaf, genaamd Candia c.a.* aan het St. Peters Gasthuis te Arnhem.

Voor de somma van f 35.000,= zo staat later in de boeken van het gasthuis⁽¹³⁾.

Het Sint Peters Gasthuis

Het Sint Peters Gasthuis is de jongste van de drie Arnhemse gasthuizen. De andere twee zijn het Sint Catharinae Gasthuis, dat reeds in de 13de eeuw wordt genoemd, en het Sint Anthonie Gasthuis, dat in 1395 door de stad Arnhem is gebouwd.

Het St. Peters Gasthuis is een stichting van Johan Wolterszoon van Arnhem, kannik van St. Pieter te Utrecht, die zijn huis in de Rijnstraat verbouwt tot hospitaal en geestelijk huis. In 1407 is het als zodanig ingewijd. Doel is aan armen maaltijden te verstrekken door hen *zgn. preures* toe te kennen (een preuve geeft recht op 'n maaltijd, het is later omgezet in geldelijke uitkeringen in plaats van maaltijden). Deze drie geestelijke instellingen, die in de loop van de eeuwen aanzienlijke bezittingen hebben verworven, hebben alle stormen van de tijd overleefd, ook de Reformatie, oorlogen en veranderingen van regiem. De gebouwen van twee van de drie gasthuizen zijn verdwenen, maar het huis van Johan Woltersz is nog steeds in de Arnhemse Rijnstraat te bewonderen⁽¹⁴⁾.

Op grond van de bepalingen van de Armenwet van 1854, waarbij het Burgerlijk Armbestuur wordt ingesteld, zijn de drie gasthuizen in 1855 onder één bestuur gebracht. Ze behouden echter ieder hun doelstelling, hun administratie en eigendommen maar gaan voortaan verder onder de naam *De Drie Gasthuizen*. Het bestuurslid dat bijvoorbeeld de functie van rentmeester-thesaurier bekleedt, doet dat dan wel in drie hoedanigheden.

De laatste twee eeuwen

Sinds 1776 zijn meer gegevens⁽¹³⁾ over Candia beschikbaar, hetgeen niet verwonderlijk is bij zo'n eeuwenoude instelling met een evenzo oude administratieve traditie.

Er zijn verschillende *leggers van eigendommen* van het St. Peters Gasthuis bewaard gebleven. De oudste, die uit 1856, is gedeeltelijk gereproduceerd afgebeeld (afb. 6). Onder nummer 4 lezen we: *Ezen boomhof te Duiven en 't Loo, 't Eiland Candia*, groot 46.08.80 ha. De vermelde omvang in *hunder, roede en elle* komt in de 19de eeuw overeen met hectare, are en centiare. Men heeft nog geen afscheid genomen van de oude, vertrouwde benamingen, terwijl men officieel wel de Napoleontische maten gebruikt.

Bezigtingen van het St. Peters Gasthuis anno 1856.

No.	Vest. van de bezitting	Afwijking van de gemeentelijke kadastrale kaart	Grootte		
			Hunder	Roede	Elle
1.	de Boomhof te Duiven	de 1 ^{de} hof	17	14	60
2.	de Boomhof te Duiven	de 2 ^{de} hof	22	65	00
3.	de Boomhof te Duiven	de 3 ^{de} hof	59	10	30
4.	de Boomhof te Duiven en 't Loo, 't Eiland Candia	de 4 ^{de} hof	46	08	80
5.	de Boomhof te Duiven	de 5 ^{de} hof	16	00	60
6.	de Weide van de Buitendijk	de 1 ^{de} hof			
7.	de Weide van de Buitendijk	de 2 ^{de} hof	9	19	10
8.	de Weide van de Buitendijk	de 3 ^{de} hof	0	05	60
9.	de Weide van de Buitendijk	de 4 ^{de} hof	17	05	90
10.	de Weide van de Buitendijk	de 5 ^{de} hof	3	69	10
11.	de Weide van de Buitendijk	de 6 ^{de} hof	3	66	30
12.	de Weide van de Buitendijk	de 7 ^{de} hof	2	21	60
13.	de Weide van de Buitendijk	de 8 ^{de} hof	4	92	30
14.	de Weide van de Buitendijk	de 9 ^{de} hof	3	91	60
15.	de Weide van de Buitendijk	de 10 ^{de} hof	4	97	00

Afb. 6. Bezittingen van het St. Peters Gasthuis anno 1856, (inv. nr. 276).

Omstreeks 1870 staat onder nr. 3: *de bouwving Candia, buitendijkes onder Groessen en het Loo, bestaande uit bouwmanswoning, met bakhuis en schuur, voorts ongeveer 44 bunder bouw- en weiland. Bij deze bouwving behoort het recht van overvaart over den Rijn.*

In 1890 is genoteerd onder nr. 22: *het huisperceel op Candia, bestaande uit bouwmanswoning, schuur en erf, bouw- en weiland, groot 5.81.30 ha.*

In 1908 onder nr. 22: *het huisperceel op Candia, bestaande uit bouwmanswoning, schuur en erf, bouw- en weiland - huis en erf: 0.15.60 ha; tuin: 0.27.70 ha; bouwland: 0.44.50 ha; weiland: 4.93.50 ha.*

In 1919: *de hofstede en de laanderijen op Candia, 45.36.50 ha. Bij deze bezitting behoort het recht van overvaart over den Rijn.*

In 1935: *het huisperceel op Candia, bestaande uit bouwmanswoning met schuur en erf, boomgaard, bouw- en weiland, groot 5.81.30 ha.*

Zeer verwarrend zijn de verschillen in oppervlakten. Dat komt doordat men in 1890, 1908 en 1935 de omvang van het huisperceel opgeeft (5.81.30 ha.), hetgeen kleiner is dan het eiland, terwijl in 1856 en in 1919 de oppervlakte van het gehele eiland, variërend van 46.08.80 (1856) tot 45.36.50 ha. (1919), vermeld wordt.

Inmiddels is Candia geen niemandsland meer, in 1816 is het eiland toegevoegd aan het grondgebied van de gemeente Duiven.

De pachters / bewoners

Het is een heel karwei geweest alle pachters vanaf 1776 te achterhalen. Voorzover bekend heeft het St. Peters Gasthuis geen aparte lijst van pachters bij gehouden. Alleen in de leggers van eigendommen vanaf 1859 staan bij de bezittingen namen van pachters vermeld. Mede dankzij informatie van het Gemeentearchief Duiven en uit de werkgroep genealogie, maar ook door toevallige vondsten in het Rijksarchief is onderstaande lijst ontstaan.

1780 - ± 1790:

1. Jan van Löven(16) - ook Leuven, Leuffen, Löffen, Loeven - * Groessen (ged. 14-2-) 1744, † Groessen 25-5-1813; schipper woonachtig op Candia (1784)
gehuwd met Margareta van Enderen
10 kinderen.

± 1790 - (1843?) 1859:

2. Johannes Peters, * Angeren (Gruuthuis)1775 of 1776, † Candia 19-9-1843
gehuwd met Maria Gerritsen, * Huissen 1771, † Duiven 25-2-1868
kinderen: Maria (* 8-3-1800), Jan Derk (* 24-11-1801), Elisabeth (* 1-5-1805), Petrus (*16-4-

1807, † 2-2-1808), Petrus (* 1-1-1809), Henricus (* 13-4-1811, † 28-7-1872), Willem (* 25-10-1813), Mathias (zie 3).

1859 - 1893:

3. Mathias (Tieske) Peters, * Groessen 1816, † Duiven 1897
gehuwd met Anna Herfkens, * ca. 1817, † Duiven 1895
kinderen: Antonia Johanna (* 17-11-1840), Wilhelmina Hendrina (* 25-12-1841), Johannes Bernardus (* 2-7-1844), Bernardus Mathias (* 27-4-1847, † 21-6-1853), Cunera Maria Antonia (* 7-8-1851), Maria Wilhelmina Cunera (* 16-9-1854), Bernardus Antonius Henricus (* 29-8-1857), Johanna.

1893 - 1907:

Afb. 7 Het echtpaar Driessen-Lichtenberg
(archief familie Driessen).

4. Johannes Driessen, * Duiven 15-7-1859, † Zelhem 21-2-1941 zoon van Gradus Driessen en Neeltje Janssen (geboorte-akte no. 42),
trouwt op 27-4-1881 met Geertruida Meurs (trouw-akte no. 5), daarna op 3-5-1882 met Johanna H.P. Lichtenberg (* Duiven 4-1-1857), verhuist in 1893 vanuit D7 (Duiven) naar L26 (Candia) en op 8-5-1907 naar Ambt-Doetinchem (Afb. 7).
kinderen: uit 1st huwelijk zoon Gerrit; uit 2^d huwelijk Willem (* 19-2-1883), Hendrikus Jacobus (* 17-9-1884, † 29-6-1955), Johannes Wilhelmus (* 8-9-1887, † 2-3-1974), Antonius Petrus Cornelis (* 14-6-1890, † 26-8-1979) en dochter Arnoldina Hendrika (* 3-6-1894).

1907 - 1920:

5. Arnoldus (Nölleke) Gertsen, * Groessen 18-11-1864, † Vossendel 3-1-1959
gehuwd met Margaretha Boerstal, * Didam 5-6-1863, † Vossendel 3-11-1946
kinderen: Maria Catharina (* Groessen 26-7-1894, † Vossendel 24-4-1976).

Van 7-9-1920 t/m mei 1924

(pacht op naam van A. Gertsen):

6. Johannes Gerardus Bosman, * Loo 5-3-1890, † Groessen 22-4-1978
gehuwd met Marie Gertsen (zie 5)
kinderen: Gretha (* Candia 2-7-1921), Wim (* 6-12-1922), Annie (* 19-2-1924), Bernard (* Vossendel 27-8-1926, † 15-8-1979), Willy (* 26-4-1928), Theo (* 18-11-1930, † 3-9-2000), Fien (* 19-3-1932), Riet (* 3-2-1935), Jan (* 24-5-1937, Jozef (* 5-11-1938), Bertus (* 9-4-1940).

1925 - 1935:

7. Willem Johannes Bongers, * Arnhem 11-1-1894; gaat op 23-5-1925 wonen op L27 (Candia) later L100, uitgeschreven op 14-5-1935 wegens verhuizing naar Bemmel
gehuwd met Wilhelmina Antonia Reijers, * Arnhem 28-1-1898
kinderen: 5, wa. Wilhelmus Lambertus Johannes (* Candia 19-8-1927).

Van sept. 1935 t/m voorjaar 1938:

8. Bernardus Johannes Berndszen, * Groessen 23-6-1904, † Zevenaar 13-10-1984
gehuwd met Alcida Theodora Holland, * Westervoort 20-3-1902, † Loo 7-4-1969
kinderen: Johanna Gerarda Maria (* Kandia 6-6-1936), Johannes Bernardus (* Kandia 26-6-1937, † Loo 11-9-1961), Wies, Agnes Theodora Maria (* Middelwaard 15-8-1940).

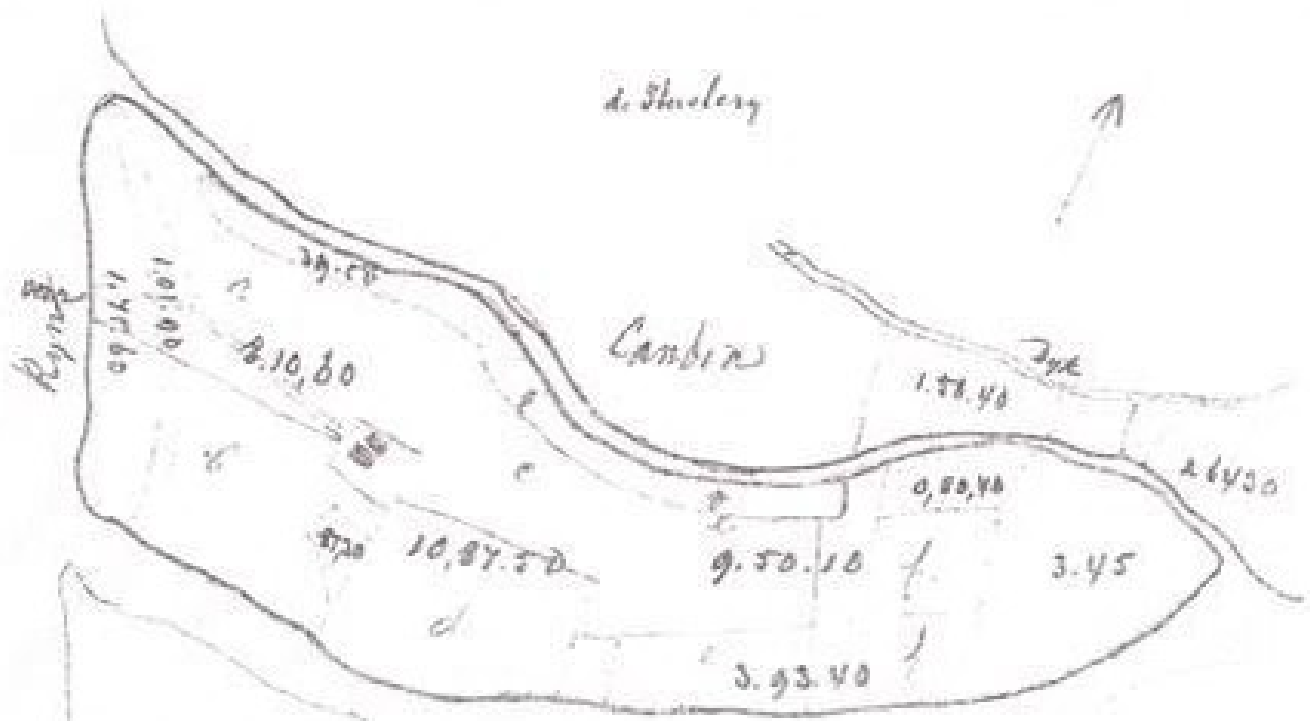
Van 1938 t/m 1944/45:

9. Gerardus Willem Hendrikus Reijers (jongere broer van vrouw van Willem Bongers), * Arnhem 2-2-1902, † Zevenaar 28-3-1992
gehuwd met Cornelia Johanna Maria Hermesen, * Elst 11-9-1908, † Duiven 25-12-1966
kinderen: Joke, Jan, Wim J.G. (* Groessen 9-7-1941, † Nijmegen 10-10-1997).

De landpacht dient jaarlijks te worden betaald ten kantore van het St. Peters Gasthuis, de *verschijndag* is van oudsher 11 november, de kerkelijke feestdag van St. Martinus. Ook 1 mei is zo'n traditionele dag, maar dan voor de huur van de boerderij. Als de pacht niet wordt voortgezet, is het ook verhuisdag, en in het algemeen de dag waarop de knechten en meiden van werkgever wisselen (als men tenminste zes weken tevoren *gekundig* heeft)⁽¹⁴⁾. Als Gerrit Reijers in 1959 een pachtcontract voor twaalf jaar afsluit, gaat de huur in op 1 mei 1959 (tot 30 april 1971), terwijl hij ingaande 12 november 1958 tot 11 november 1970 pacht dient te betalen. Ook op een volgend 24-jarig pachtcontract op naam van W.J.G. Reijers staat 11 november als verschijndag.

Het heeft geen zin pachtbedragen te geven, want de indruk is dat Candia niet altijd als één geheel wordt verpacht. Soms zijn percelen op het eiland aan anderen verpacht, soms zijn percelen buiten Candia in de pachtsom begrepen. Het jachtrecht wordt tegen f 10,- per jaar *verschijnende 11 november* verpacht, meestal aan een lid van de familie Van Sadelhoff.

Een momentopname

Afb. 8 De schets van Candida, bewaard in het Gelders Archief, (inv. nr. 288).

Vermoedelijk is bijgaande schets (afb. 8) gemaakt aan het einde van de jaren twintig van de vorige eeuw. Voor welk doel is niet na te gaan, het was zonder enige toelichting aanwezig in de archiefmap. Deze toevallige vondst geeft ons wel een goed idee van de omvang van Candida en laat zien hoe het eiland in percelen is verdeeld, die elk een eigen naam blijken te hebben.

Gelukkig zijn die namen naast de schets genoteerd.

- a = *Benedenste Huisweide*
 - b = *Candida* (vermoedelijk is dit het zgn. huisperceel)
 - c = *Benedenste Ossenweide*
 - d = *Bovenste Ossenweide*
 - e = *Benedenste Koeweide*
 - f = *Bovenste Koeweide*
 - g = *Kanaalweide* (n.b. het woord Kanaal)
- * daar waar 3.45 staat, draagt de naam *de Oever*
 - * daar waar 2.64 staat, heet *het Weike*
 - * daar waar 1.50.40 staat, heet *Langs den dijk*

Al deze namen blijven lang in gebruik, want op latere pachtcontracten (tot 1994) staan ze nog stuk voor stuk vermeld. Voorts valt links op de tekening op dat dwars door de riviernaam *Rijn* het woord *veer* is geschreven. Het Candiaveer bestaat dus

nog. Oudere inwoners van 't Loo weten zich nog te herinneren, dat het voor de oorlog gebruikt werd door arbeiders die op de steenfabriek op de Scherpenkamp hun werk hadden. Zelfs in een pachtcontract voor de periode 1958-1970 staat nog in art. 48: *Pachter zal het veer over de Rijn bedienen voor zijn eigen rekening en risico*¹⁸⁾.

Als alle oppervlakten bijeen geteld worden, uitgezonderd de twee stukken grond die aan de andere zijde van het *kanaal* liggen, plus het huisperceel dat op 5.81,30 ha. wordt gesteld, komen we op een totaal van 43.11.25 ha. hetgeen aardig in de buurt is van de eerder genoemde oppervlakten.

Het einde van de boerderij Candia

Op 17 september 1944 begint *Operatie Market Garden*. Geallieerde luchtdalingstroepen proberen de Arnhemse Rijnbrug in handen te krijgen. In en rondom Arnhem wordt zwaar gevochten, de oostelijke Betuwe is deels niemandsland.

Op 27 september 1944 krijgen de inwoners van 't Loo het bevel te evacueren. Ook de familie Reijers verlaat de boerderij Candia, op weg naar Vierakker.

Wat er precies in de nacht van 17 op 18 oktober in de verlaten boerderij is gebeurd, weet niemand zeker. Een feit is dat in die nacht de boerderij door brand is verwoest, door blikseminslag, zeggen velen. Anderen nemen aan dat leden van de *Organisation Todt*, daar in de buurt bezig met het graven van tankgrachten, loopgraven en het aanleggen van prikkeldraadversperringen, er de hand in hebben gehad.

Het feit dat er nogal veel hooi en stro is opgeslagen in de met riet gedekte boerderij uit 1776 (Afb. 9), er bovendien geen goed functionerende brandweer meer is, heeft natuurlijk bijgedragen aan het resultaat: een totaal afgebrande boerderij, een ruïne. Die heeft er nog tientallen jaren gelegen, want het St. Peters Gasthuis handelt volgens de aloude regel *brand breekt buurt*, en de boerderij wordt niet herbouwd.

Dat betekent dat de familie Reijers na terugkeer vooralsnog maar moet uitzoeken hoe en waar er voor hen onderdak te vinden is. Zij zijn niet de enigen. Met name langs de dijk en in het dorp Loo zijn vele huizen en boerderijen zwaar beschadigd. Vele mensen keren terug in nagenoeg geheel of gedeeltelijk verwoeste huizen. Bouwmaterialen zijn schaars in de naoorlogse jaren. Pas in 1946 worden de eerste noodboerderijen gebouwd.

Aanvankelijk heeft de familie Reijers ongeveer een jaar op de Ward ingewoond, bij de familie Van Sadelhoff op de Loowaard. Dan komt er voor hen een houten noodwoning gereed op het terrein van de fruithandelaar Piet Riemer aan de Vossendel, nu nr. 2. Hoewel geen bewoner meer van de boerderij Candia, Gerrit

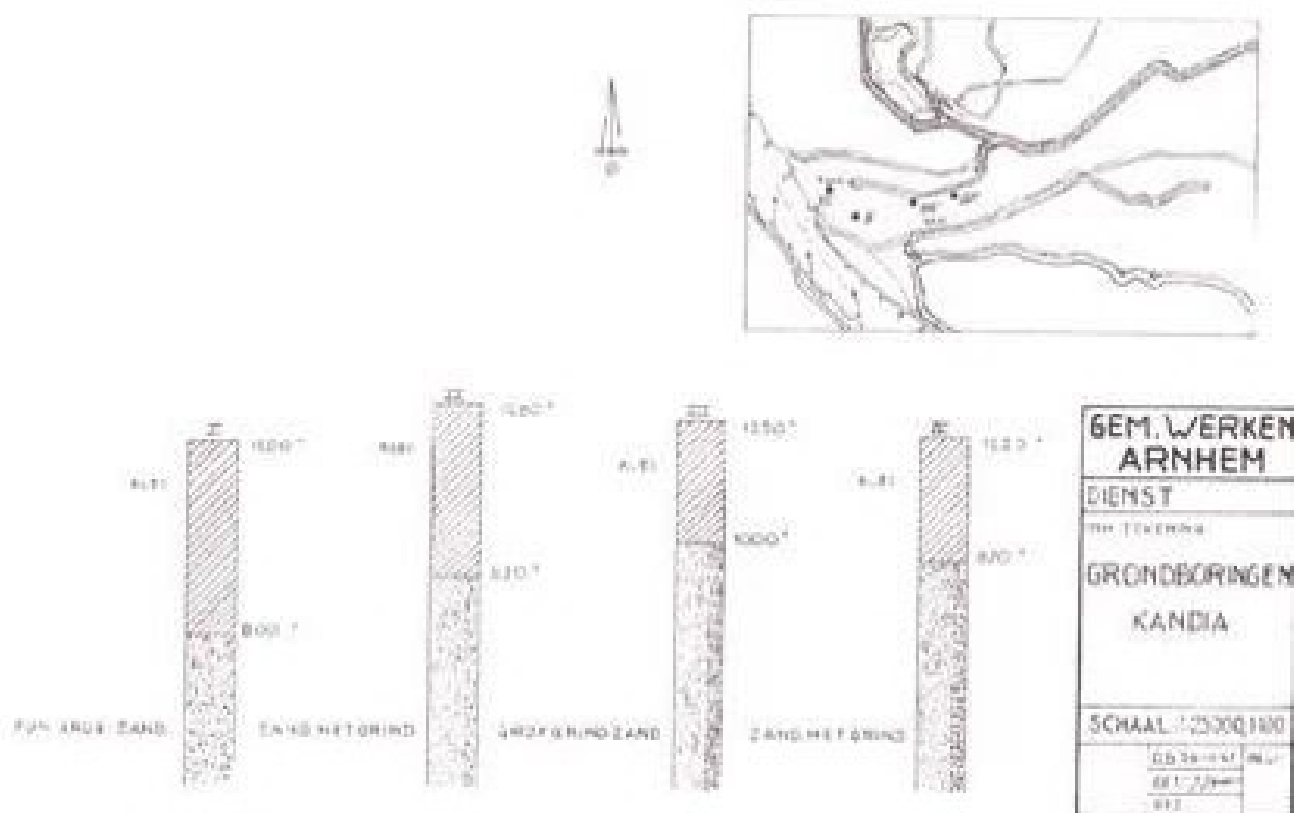
Afl. 9 Boerderij Candia in betere tijden (± 1919) met de familie Gertsen-Boerstal.

Reijers is nog wel pachter van de gronden van Candia en het St. Peters Gasthuis blijft zich verantwoordelijk voelen voor "hun" pachter. Het heeft wat jaren geduurd, maar tenslotte koopt de stichting in 1956 een deel van de nogal uitgestrekte bezittingen van Piet Riemer aan, waaronder zijn huis aan de Vossendel, ten behoeve van Gerrit Reijers. De familie Reijers is nu goed onder dak. Om dit "zijpaadje" maar even geheel af te lopen, in 1970 verwerft de familie het huis in eigendom en nu bewoont al weer de derde generatie Reijers dit fraaie huis ⁽¹⁹⁾.

Curieus is de afhandeling van de brandschade *aan de opstal en de getimmerden van de boerderij, genaamd Groot Candia*, zoals die in de navolgende acte wordt aangeduid. In een *Acte van Disaccoord* ⁽²⁰⁾ d.d. 28 april 1947, verklaren Jan Waal Gz., bouwkundige en taxateur te Amsterdam namens de assuradeur, en R.M. de Feyter, rentmeester te Arnhem namens de Drie Gasthuizen, *niet tot overeenstemming te zijn gekomen over de hoegrootheid der schade*. Eerstgenoemde raamt de schade op f 45.032,=, laatstgenoemde denkt dat het f 49.232,= is. Daarom roepen zij de hulp in van de derde schatter A.J. van der Meyden, architect te Arnhem, voor het doen van een bindende uitspraak. Die gaat er uiteraard keurig tussenin zitten, hij stelt het bedrag op f 48.647,=.

Het begin van einde van 't eiland Candia

Heeft het bestuur van het St. Peters Gasthuis na 1945 andere plannen voor de exploitatie van het eiland⁽²¹⁾ gekoesterd? Dat is niet met zekerheid uit te maken. De huur is weliswaar abrupt geëindigd, vooralsnog gaat de pacht gewoon door. Toch bevindt zich tussen de paperassen van de Drie Gasthuizen een tekening uit 1947 die tenminste doet vermoeden dat het bestuur de mogelijkheid van een ander gebruik van Candia heeft laten onderzoeken. De tekening, gemaakt door de Dienst Gemeentewerken van Arnhem, toont de resultaten van bodemonderzoek waaruit blijkt dat er onder het eiland fikse hoeveelheden klei, zand en grind aanwezig zijn (Afb. 10).

Afb. 10 Op vier plaatsen heeft de Dienst Gemeentewerken Arnhem in 1947 grondboringen verricht (inv. nr. 288).

Maar vooralsnog gebeurt er niets. Pas in 1962 wordt de eerste vergunningsaanvraag naar de provincie gestuurd. Voor zes kadastrale percelen, alle op Candia gelegen, wordt een ontgrondingsvergunning aangevraagd met als motivering: ... dat de bij de verkoop van deze tichelgrond beschikbaar komende kapitalen zo spoedig mogelijk benut zullen worden ter leniging van de grote behoefte aan huisvesting voor bejaarden, hetgeen onze taak is als instelling van weldadigheid ... De bedoeling is dat ruim 23 hectare (kadastrale percelen 252 en 262, zie ook afbeelding 11) wordt afgegraven tot op het zand, waarna het in de toekomst bestemd kan worden tot win-

plaats van zand en grind, de overige bijna 18 hectare zal minder diep, tot op 10,50 m boven N.A.P., worden afgegraven en nadien als cultuurgrond worden opgeleverd.

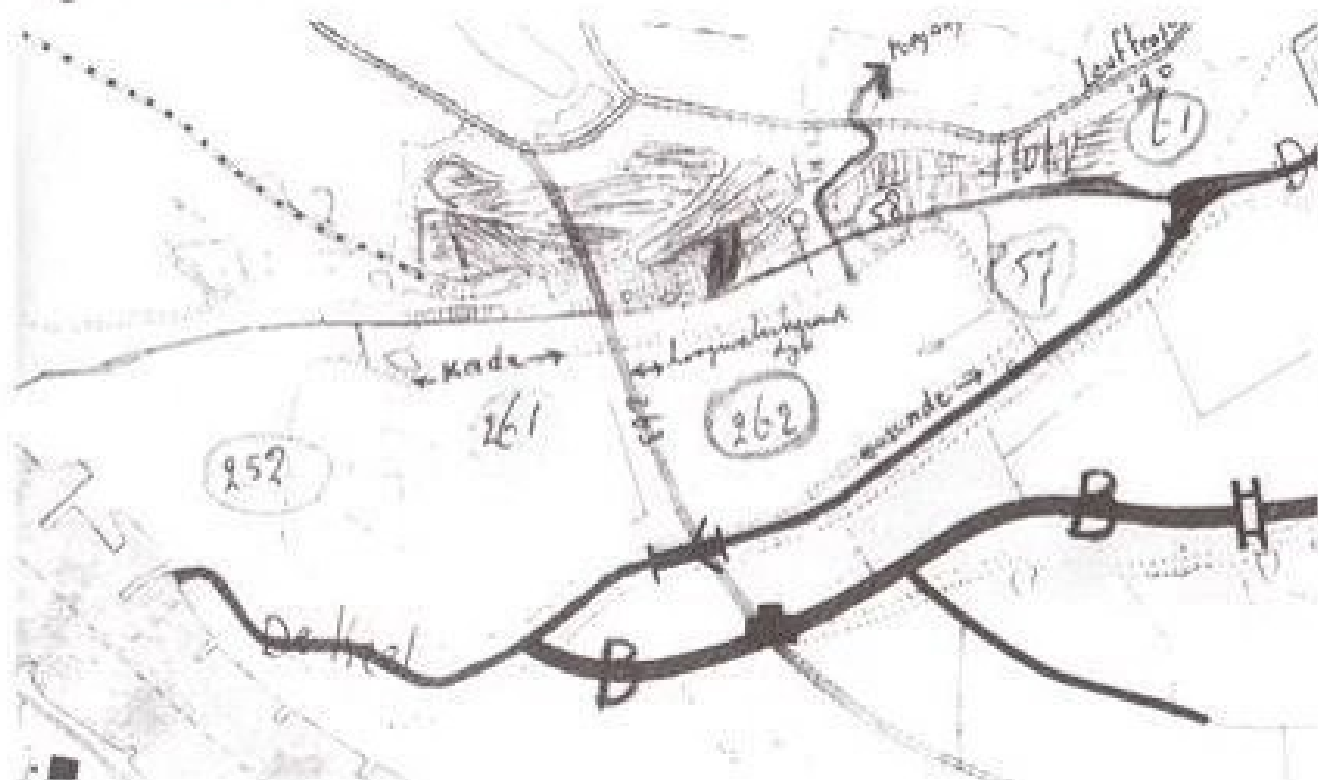
Het gaat te ver alle overwegingen m.b.t. landschappelijke, ornithologische, floristische en geomorfologische waarden, agrarische belangen en de belangen van waterstaat, het polderdistrict (waarover verderop meer) en de steenfabrikanten in extenso te vermelden, maar de beslissing van Gedeputeerde Staten 13 augustus 1962 (nr. 578/44-1202)⁽²²⁾ komt neer op het volgende. Eén perceel mag in het geheel niet worden ontgrond, ontgroning "tot op het zand" wordt niet toegestaan, en alle vijf af te graven percelen moeten worden opgeleverd als goed grasland dat tenminste 10,60 m boven N.A.P. ligt. Bovendien is er nog een aantal beperkende bepalingen t.a.v. de afstand tot bestaande en toekomstige dijken. Met de ontgroning moet vóór 15 augustus 1965 een begin worden gemaakt en dient in fasen te geschieden. Misschien heeft een bezwaarschriftenprocedure bij de Kroon voor enige vertraging gezorgd, want in een notitie bij agendapunt 8 van een bestuursvergadering van de Drie Gasthuizen staat: *De ontgroning in de polder Candia is in de herfst 1965 aangerangen, op het niet aan pachter Rijers (Reijers) verpachte land werd tot en met 1965 vee ingeschaard, met daarbij het voorstel In verband met de verder gaande ontgroning geen land meer voor inscharing beschikbaar te stellen, om dit land mede te kunnen gebruiken om beschikbaar te stellen aan pachter Rijers*⁽²³⁾. Een afschrift van deze provinciale beschikking, acht getypte vellen, wordt toegevoerd aan liefst veertien belanghebbenden, aan zeven van hen in enkelvoud, aan vier in tweevoud en aan drie in drievoud.

Daaronder zijn de N.V. Steenfabrieken v/h Firma Robert Jansen te Nijmegen, met een vestiging te Lathum, en de Steenfabriek "Loowaard" te Loo, uiteraard vanwege de kleiwinning. Ook het Polderdistrict Oude-Rijn (inmiddels opgegaan in het Waterschap Rijn en IJssel) is belanghebbende, niet alleen omdat Candia grenst aan hun beheersgebied maar ook omdat de polder voornemens is een nieuwe hoogwaterkerende dijk aan te leggen. Die zal voor een deel dwars door Candia gaan.

De hoogwaterkerende dijk door Candia

Sinds 1959 is bij Spijk de boven-monding van de Oude Rijn afgesloten, bij Candia staat de Oude Rijn nog steeds in verbinding met het Pannerdensch Kanaal. Om de afwatering van Netterden tot 's-Heerenberg, van het Gelders Eiland en - via het grensriviertje de Wildt - van het Duitse grensgebied te waarborgen én het natuurgebied langs de Oude Rijn in stand te houden, wordt niet gekozen voor een totale indijking en bemaling van het gehele gebied. Rond 1950 is door het Rijk een nieu-

we dijk langs het Pannerdensch Kanaal aangelegd, ter bescherming van het achterliggende Gelders Eiland. De polder begint in 1967 langs de *Pannerdensch Waard* met de aanleg van een ongeveer 930 m. lange dijk ter afsluiting van de monding van de Oude Rijn, tussen de Leuffense Dijk (24) aan de Loose kant en de "Rijks"-dijk in het zuiden.

Afb. 11 Schets van de aanleg van een boogwaterkerende dijk door Candia (archief de Drie Gasthuizen).

De aanleg van de dijk begint in de herfst van 1967, de kosten begroot de polder op f 1.000.000,- exclusief de kosten van grondaankoop. De dijk krijgt de naam *Galgendaalse dijk* (maar de gemeente Duiven plaatst het bordje *Kandiadijk* - zie ook noot 19). Voorafgaande aan de aanleg van de dijk is in juni 1967 begonnen met de bouw van de stuwsluis, halverwege 1968 begint men met de bouw van het pompgebouw. In de winter van 1969/1970 komt het gemaal in gebruik. Totale bouwkosten ruim f 2.100.000. De stuw zorgt dat de waterstand in het Oude Rijngebied (de naam *Rijnstrangen* komt in gebruik) op peil blijft. Bij lage waterstand van de rivier, lager dan het stuwpeil, stroomt het overtollige water vrij de rivier in. Is het rivierpeil hoger dan het stuwpeil dan verhindert een schuif dat Rijnwater binnenstroomt en treden twee pompen in werking die met 600 m³/min het overtollige binnenwater uitmalen. Het gemaal krijgt de naam *Kandia*, maar het merkwaardige is dat op de gevelsteen in de muur van het gemaal *Kandia Candia 1969* staat. De steen toont voorts de afbeelding van een stier, een verwijzing naar Kreta waar vór voor onze jaartelling de stier is vereerd als symbool van alle scheppende kracht. De maker van de steen is E.J. van Maanen uit Velp.

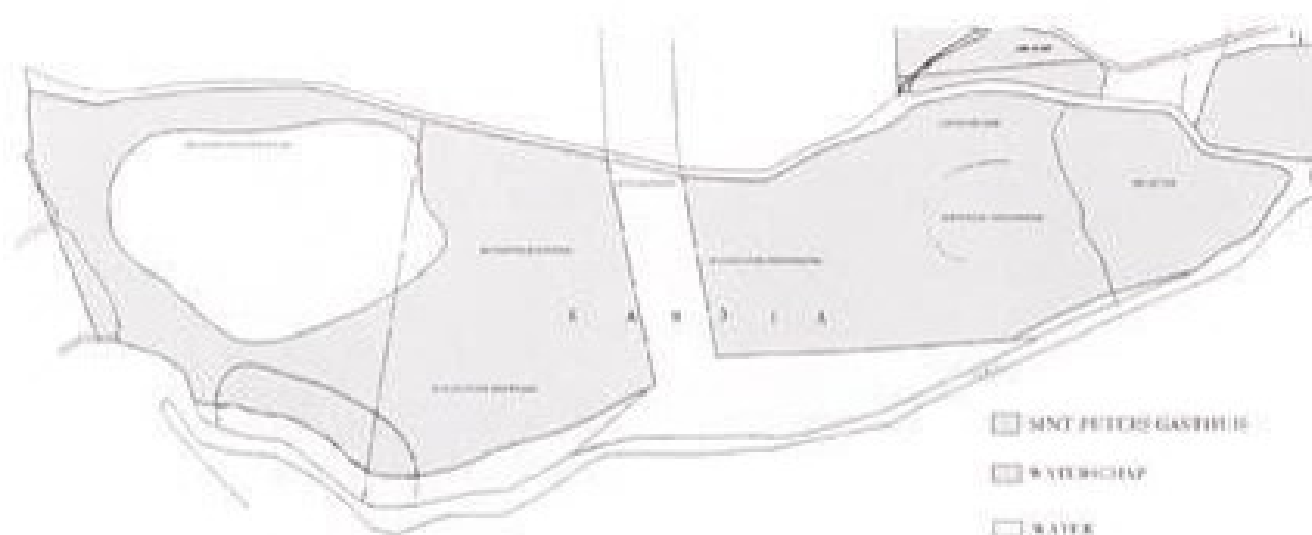
Afl. 12 De situatie omstreeks 1970. De nieuwe dijk is aangelegd maar er wordt nog niet ontzand (foto: G.B. Janssen, Zevenaar).

Het einde van 't eiland Candia

De kleiwinning en de aangelegde dijk zijn het begin van het einde van Candia. Dat gaat heel geleidelijk, want zoals hierboven al is gemeld, er wordt nog in 1970 een 24-jarig pachtcontract afgesloten voor ruim 38 ha land op Candia. De zand- en grindwinning, die in 1962 nog is afgewezen (*... het valt te betwijfelen of de percelen 252 en 262 eens als winplaats van zand en/of grind in exploitatie genomen zullen kunnen worden genomen...*), komt ook in beeld. De fa. P.L. Moorlag BV uit Arnhem, al met zandwinning actief in de Loowaard, stuurt in 1980 een vergunningaanvraag voor zandwinning in Candia naar de provincie. In 1984 kan deze firma daar met de feitelijke werkzaamheden beginnen.

Het sluitstuk van de ontakeling van Candia is de aanleg van de tunnel ten behoeve van de zgn. Betuwelijn. De zandplas 'Kandia' die door de activiteiten van de fa. Moorlag is ontstaan, moet deels weer gedempt worden anders kan men geen tunnel boren. In vorm en aanzien is nauwelijks iets overgebleven van het buitendijks gelegen deel van dit voormalige eiland. Samengevoegd met een deel van de Loowaard wordt het onder de naam *Loowaard/Kandia* beheerd als natuurgebied.

Binnendijks is nog iets zichtbaar in de vorm van een natuurgebied dat als *Kandia* nadien in bezit van Staatsbosbeheer is gekomen. Dat is allemaal gebeurd nadat in 1990 het restant⁽²⁵⁾ van Candia (Afb. 13) is verkocht aan het Bureau Beheer Landbouwgronden (B.B.L.), waarmee een periode van 214 jaar bezit van het St. Peters Gasthuis is afgesloten. Vanzelfsprekend is het 24-jarige pachtcontract van 1970 al eerder opgezegd.

Afb. 13 Het grijze gebied, inclusief de zandplas, is in 1990 verkocht aan het Bureau Beheer Landbouwgronden. Rechtsboven liggen twee percelen die strikt genomen buiten het Candia-gebied vallen (archief De Drie Gasthuizen).

De naam Candia / Kandia leeft voort

Onderstaande foto's tonen aan dat de naam van het voormalige eiland Candia of Kandia op enkele plaatsen nog voortleeft.

Daar is allereerst de boerderij *Klein Kandia*, gelegen tegen de Leuffense dijk (Afb. 14).

Afb. 14 Boerderij Klein Kandia (foto HK / J.F.H. te Witt, 1995).

Afb. 15 Het gebouw van het Candea College aan de Eltensestraat (foto D. Vrugt-Driessen, Zelhem, 2003).

Afb. 16 Ook in Terborg is de naam Kandia bewaard gebleven (foto D. Vrugt-Driessen, Zelhem 2003).

Afb. 17 Straatnaamborden te vinden langs de Lijkweg (foto HK / Th.M. Jonker, 2004).

Dan in Duiven de middelbare school Candea College, helaas anders geschreven, en met de klemtoon niet op de eerste maar op de tweede klinker uitgesproken (Afb. 15).

Uiteraard is er ook een Kandiastraat (Afb. 17), de naam Kandia-dijk is al genoemd.

In Groessen heeft het zalencentrum Gieling een Kandiazaal. En in Terborg koestert Sjef Driessen, kleinzoon van pachter Johannes Driessen, de familie-herinnering door zijn huis Kandia te noemen.

(Afb. 16).

Gaarne betuig ik mijn dank voor de vriendelijke medewerking van:

Dhr. J.Th.M. Giesen, archivaris (Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg), Zevenaar

Dhr. J.F.H. te Witt (lid werkgroep genealogie), Groessen

Dhr. Rademakers, Dienst Ruimte, Economie en Wonen (prov. Gelderland), Arnhem

Dhr. drs. R.A.A. van Kessel, rentmeester-thesaurier, Stichting De Drie Gasthuizen, Arnhem

Dhr. dr. W.J.Th. Peters, Nijmegen

Dhr. J.W. van Petersen, archivaris (Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg), Doesburg

Dhr. Moorlag, fa PL. Moorlag BV, Arnhem

Dhr. dr. G.B. Janssen, Zevenaar

Mevr. D. Vrugt-Driessen, Zelhem

Mevr. W. Bosman-Boekhorst, Duiven

Th.M.J. Jonker, Loo

Noten:

1. Omstreeks 1700 kreeg de Neder Rijn naar schatting nog maar 1/24 deel van het water uit de Boven Rijn, 23/24 deel kwam in de Waal terecht. Nu is dat 1/3 voor de Neder Rijn, 2/3 voor de Waal.
2. Het ligt tegenover de *Peppelgraaf* aan de Betuwse kant.
3. Gelders Archief: Gedeponceerd Archief, inv. nr. 157.
4. Dat is traditioneel op 22 februari.
5. J.W. van Peters en, *Des Landmeters Trots*, Zutphen 1974 p. 3.
6. Gelders Archief: Algemene Kaartenverzameling, inv. nr. 329.
7. J.W. van Petersen, *Des Landmeters Trots*, Zutphen 1974, p. 1.
8. Dit is een van de vele voorbeelden van een zgn. vernoemingsnaam. Van een vernoemingsnaam is sprake als men een elders voorkomende plaatsnaam of toponiem bewust kiest - zonder dat er enige topografische samenhang bestaat - om als naam te dienen voor een andere locatie. Zie: Robert Rentenaar, *Vernoemingsnamen, een onderzoek naar de rol van de vernoeming in de Nederlandse toponomie*, Amsterdam 1984, p. X.
9. Dat zijn: een gebouw in De Bilt, een uiterwaard nabij Zutphen, een boerderij in Oud Vossemeer, een zandplaat in de Lek nabij Culemborg, een buurt ten oosten van de plaats Rhenen (Robert Rentenaar, *Vernoemingsnamen, een onderzoek naar de rol van de vernoeming in de Nederlandse toponomie*, Amsterdam 1984, p. 355).
10. Gelders Archief: Gedeponceerd Archief, inv. nr. 157.
11. Gelders Archief: Gedeponceerd Archief, inv. nr. 157.
12. A.W.A. Bruins, *Zevenaar* 1999.
13. Gelders Archief: De Drie Gasthuizen, inv. nr. 281.
14. Als het kelderproject in de Arnhemse binnenstad goed op dreef is, zult u ongetwijfeld ook worden toegelaten tot de indrukwekkend hoge, middeleeuwse kelder van het St. Peters Gasthuis.
15. Gelders Archief: De Drie Gasthuizen, inv. nrs. 276 t/m 281.
16. Gelders Archief: Gedeponceerd Archief, inv. nr. 158.
17. Met dank aan W.A. Peters (Loo) voor deze informatie.
18. Zoals eerder gemeld is in de verschillende 19de en 20de eeuwse leggers van eigendommen van het St. Peters Gasthuis steevast de clausele opgenomen dat bij de bezitting Candia het recht van overvaart over de Rijn behoort. Het is echter niet duidelijk of dat slechts voor de pachter en z'n gezin geldt of voor iedereen. Maar het veer bestaat wel en er wordt gebruik van gemaakt. De pachter van Candia zet z'n klanten over met een roeiboort (voetveer).
19. Vermoedelijk rond 1900 gebouwd door de toenmalige eigenaar Leonard Alexander van Wijhe.
20. Gelders Archief: De Drie Gasthuizen, inv. nr. 288.
21. In strikte zin is Candia allang geen eiland meer. Het kanaal is verland, op 19de eeuwse kaarten is te zien dat dit proces al behoorlijk gevorderd is. Toch blijft in het hierna volgende de aanduiding eiland in gebruik.
22. Archief Dienst Ruimte, Economie en Wonen, provincie Gelderland.
23. Toelichting bij agendapunt 8, Bestuursvergadering, 15 februari 1966; Archief De Drie Gasthuizen.
24. Ook op topografische kaarten staat *Leuffeuse Dijk*, maar de gemeente Duiven noemt het Loodijk. Waarom zou de gemeente dat toch doen?
25. De dijk is sinds de aanleg bezit "van de polder", nu het Waterschap Rijn en IJssel. Het restant is ongeveer 75% van de vroegere omvang (ruim 43 ha), daarvan is ruim 6 ha water (Archief De Drie Gasthuizen: kaart Heidemij Geodesie).

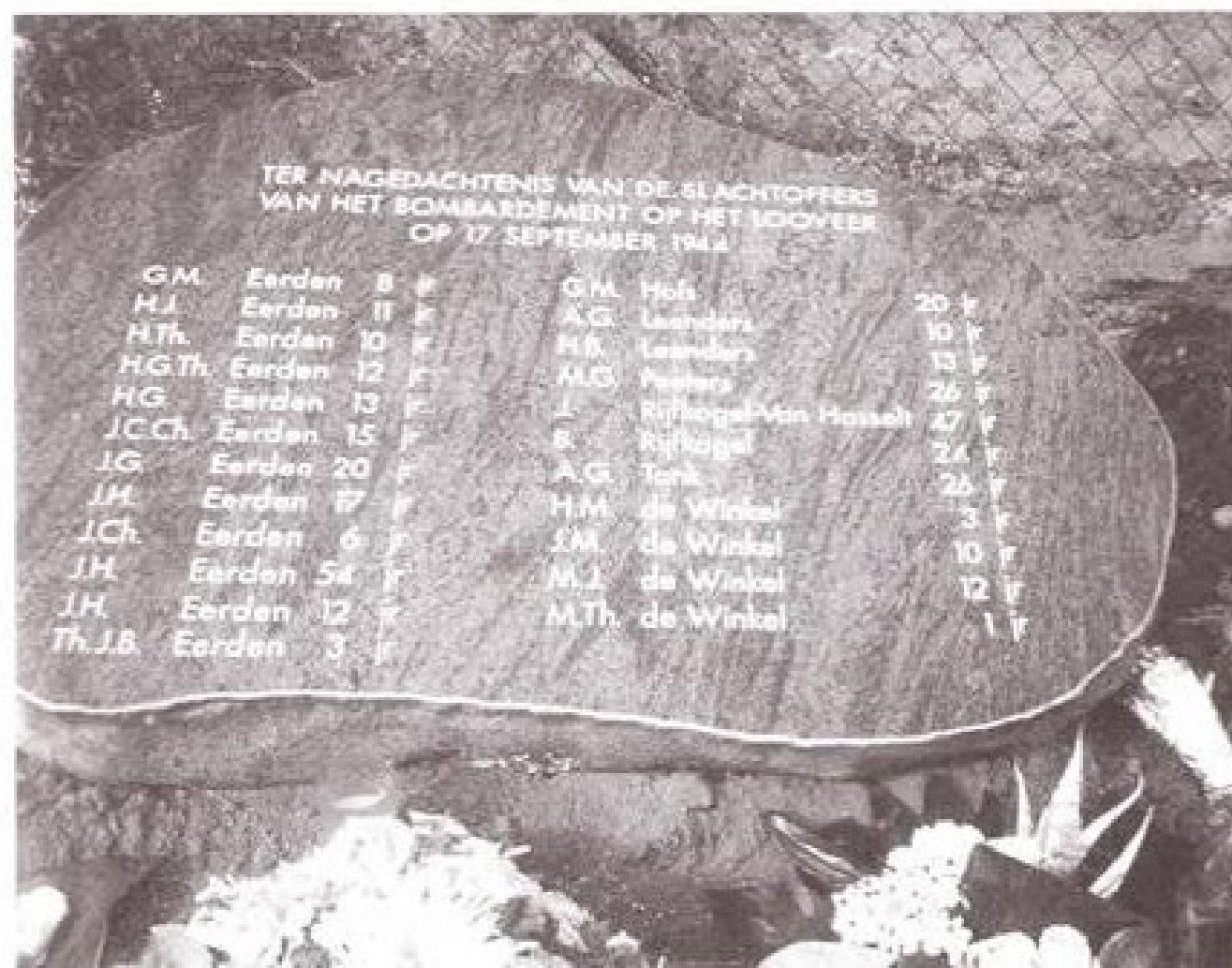
MONUMENT BIJ HET LOOVEER

Op 17 september jl. is aan de Huissense kant een gedenksteen onthuld ter nagedachtenis van de 23 slachtoffers van een luchtbombardement op het Looveer. Op 17 september 1944 voerden de Engelsen drie bombardementsvluchten uit op het veer.

Het doel werd niet geraakt, maar wel de schuilkelder waarin zich zo'n veertig mensen bevonden. Het merendeel was afkomstig uit de Huissense buurtschap Looveer, maar er waren ook toevallige bezoekers van de overkant. Drie van De Schans (dijk, Westervoort), die het wél overleefden, en Marie Peeters van De Bult (dijk, Loo) die het niet overleefde.

Bijgaande foto, gemaakt door W.A. Peters uit Loo, toentertijd een vijftienjarige ooggetuige op veilige afstand, toont de steen.

Redactie

Uit het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden

door A.J. van derAa, Gorinchem 1841,

p. 418.

LOO (HET) of Lou, dorp op de Lijmers, provincie Gelderland, district Doesborgh-en-Zevenaar, arrondissement en 1 u. Z.Z.O. van Arnhem, kanton en 1½ u. W. van Zevenaar, gemeente en ¼ u. Z.W. van Duiven; met 200 inwoners, die in den landbouw hun bestaan vinden.

Zij zijn schier allen Roomsch Katholijken en maken eene statie uit, die tot het aartsbischopdom van Gelderland behoort, en door een Pastoor bediend wordt.

De kerk is aan den H. Antonius toegewijd. De Hervormden, die er wonen, behooren tot de gemeente Zevenaar. Men heeft er ook eene school.

p. 899.

GROESSEN, ook wel Groessen-in-het-Loo genoemd, dorp op de Lijmers, provincie Gelderland, district Doesborgh-en-Zevenaar, arrondissement en 2 u. Z.O. van Arnhem, kanton en ¼ u. W. van Zevenaar, gemeente en ½ u. Z. van Duiven; met ongeveer 1300 inwoners, die in den landbouw hun bestaan vinden.

Dit dorp komt onder den naam Gruosna voor, in eenen giftbrief van St. Alfricus, den negenden Bisschop van Utrecht, waarin hij het dorp aan Graaf Rotgarius, tot eene wedergift voor zijne milde geschenken, heeft gegeven, om het gedurende zijne geheele leven te bezitten en er het vruchtgebruik van te trekken.

De inwoners zijn schier allen Roomsch Katholijken en maken eene statie uit, die tot het aartsbischopdom van Gelderland behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt.

In de kerk, aan den H. Andreas toegewijd, zijn drie altaren en tenminste drie vikarijen. De een, te weten die van St. Barbara, is met de pastorij vereenigd. De weinige Hervormden, die men er aantreft, worden tot de gemeente van Zevenaar gerekend.

VERENIGINGSNIEUWS

Van het bestuur

Het nieuwe bestuur heeft zich de afgelopen maanden ingewerkt onder meer door gesprekken met de werkgroepen. Naar aanleiding daarvan is inmiddels besloten veel meer te gaan doen aan publiciteit. Onder meer zal een website worden geopend. Het streven is er op gericht de cultuurhistorie van onze drie dorpen laagdrempelig te belichten. Ook zullen wij trachten de jongeren meer voor ons werk te interesseren. Op 5 oktober jl. heeft het voltallige bestuur een bezoek gebracht aan B&W van Duiven. Hoofddoel van het bezoek was kennismaking.

De volgende onderwerpen werden globaal besproken:

- de huisvesting van onze vereniging
- een periodiek contact met de gemeente over zaken met een cultuurhistorisch aspect
- gebruik van de gemeentelijke publiciteitsmiddelen voor aankondiging van onze activiteiten
- ons komende jubileum eind december 2005

Het bezoek verliep geanimeerd. Geconcludeerd kan worden dat de gemeente welwillend staan ten opzichte van onze doelen en wensen. De komende maanden zal worden gewerkt aan enige uitbreiding van onze opbergruimte in 't Eiland, waardoor een inventarisatie van onze bezittingen eenvoudiger wordt. De hulp van de werkgroepen zal bij deze inventarisatie onontbeerlijk zijn. Ook zal de computerapparatuur (gedeeltelijk) worden vernieuwd.

Een nieuw register

Net zoals na het eerste tiental jaargangen heeft de redactie wederom een Register samengesteld, nu op de jaargangen 11 (1994) t/m 20 (2003). Het bevat een chronologische inhoudsopgave, een auteursregister, een zakenregister en een personenregister. Er is een beperkt aantal exemplaren (gratis) beschikbaar, dus wie het eerst komt, het eerst maalt. Af te halen of te bestellen bij ondergetekende. Degene die het register over de post wenst te ontvangen, wordt verzocht dit schriftelijk te aan te vragen; behalve naam en adres willen we ook gaarne vooraf € 0,78 aan postzegels ontvangen.

Th.M.J. Jonker, Husselarijstraat 44, 6924 AM Loo, (0316) 26 20 95

Najaarsexcursie en Moes-aete

Ondanks de tegenvallende belangstelling vorig jaar gaan we het nog een keer proberen: de najaarsexcursie met bezoek aan een museum en aansluitend de traditionele boerenkoolmaaltijd.

Op zaterdag 11 december a.s. gaan we naar Hengelo (Gld.), naar het Achterhoeks Museum '40-'45. Dit unieke museum geeft een realistisch beeld van de oorlogsjaren met voor onze regio zeer herkenbare details. Uniformen van Nederlandse, Duitse en Geallieerde strijdkrachten, gebruiksvoorwerpen uit die periode (o.a. de knijpkat), maar ook het dagelijkse leven van destijds, het is er allemaal terug te vinden. Na deze interessante reis door de tijd gaan we terug naar 't Loo, waar we tegen half zes verwacht worden voor het moes-aete.

Voor deze excursie inclusief de maaltijd dient men zich tevoren op te geven: de kosten bedragen € 12,50 voor leden en € 14,00 voor niet-leden. Kaarten zijn verkrijgbaar op 29 en 30 november en 1 december, van 20.00 tot 21.00 uur, in het Cultureel Centrum 't Eiland, Eilandplein 302.

Het vertrek op zaterdag 11 december is om 13.30 uur vanaf het Eilandplein.

Vervoer op eigen gelegenheid en zoveel mogelijk carpoolen. Deelnemers krijgen dan een routebeschrijving, meerrijders betalen € 2,50 p.p aan de chauffeur.

Marktstraat 6 - Hengelo Gld.

Een bezoek meer dan waard!

Gelders Archief

Vanaf 1 september 2004 zijn de openingstijden van het Gelders Archief te Arnhem:

dinsdag t/m vrijdag van 09.00-17.00 uur,
zaterdag van 09.00-13.00 uur.

In de maanden juli en augustus is het archief op zaterdag gesloten.

Aanwinst

Van de Historische Kring Huessen hebben we *Gebuld in vlammen en rook* ontvangen. Het is een boek dat dit jaar is verschenen ter herdenking van de oorlogsgebeurtenissen in Huissen en omgeving in 1944.

De inhoud bestaat uit twee oorlogsverslagen, die in 1945 op verzoek van burgemeester Dony zijn gemaakt door twee gemeenteambtenaren, de brandweercommandant Vin Siepman en de schrijver Henny Derksen. Met een inleiding en vele afbeeldingen telt het werkje 84 bladzijden.

